

פסח – בגדרי בליובל"י, בגדרי אין מזהירין מן הדין, ובשיעור האיסור של אכילת חמץ

א. שיטת הרמב"ם גבי איסור "בל יראה ובל ימצא"
איתא ברמב"ם [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג]: "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן
קנה חמץ בפסח או חימצו כדו שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא
הפסח ולא ביערו ולא הניחו ברשותו, אף על פי שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן
התורה מפני שלא עשה בו מעשה, ומכין אותו מכת מרדות".
וצריך בירור בשיטת הרמב"ם, דהרי לכאורה האיסור של "בל יראה ובל ימצא" הוא שלא
יהא חמץ ברשותו של אדם, ולא איסור על "מעשה" שבא לידי ביטוי בקנייה בפסח או
בחימוץ בפסח? אלא רואים מהרמב"ם שהאיסור של בליובל"י הוא שימצא חמץ אצל האדם,
אולם מתחייב במלקות רק כאשר החמץ נכנס לרשותו בפסח ע"י מעשה. לכן אדם שקנה
חמץ בפורים, לדעת הרמב"ם פטור ממלקות למרות שעשה מעשה קודם לפסח, משום שמה
שגרם את האיסור כשקנה חמץ בפורים אינו עצם הקנייה שהיא מעשה, אלא ההשייך שהיא
שב ואל תעשה; אולם כאשר קנה חמץ בפסח, עצם הקנייה שהיא מעשה גורמת את האיסור
(וה"ה חימוץ שזהו ודאי מעשה).

ב. יישוב הרמב"ם לפי שיטת החינוך ולפי שיטת המגיד משנה
1) ספר החינוך [במצוות שמ"ד-שמ"ז, שפ"ז, שצ"ג, תק"ה, תקנ"ז, תקס"ט ועוד] סובר שכל לאו
שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה, אע"פ שנעשה בו מעשה – אין לוקין עליו משום
שנקרא "לאו שאין בו מעשה"; ולגבי איסורי בליובל"י, דעת ספר החינוך [מצוה י"א] היא
כשיטת הרמב"ם – שאינו עובר על האיסור אלא אם כן קנה חמץ בפסח או חימוץ ע"י מעשה שהייתה
ברשותו בפסח. וקשה טובא: דהא ממשיך החינוך [שם במצוה י"א] ואומר וז"ל: "אבל אם לא
עשה בו שום מעשה אלא שנשאר בבית מקודם הפסח, אין לוקה עליו (אולם עדיין עובר על
האיסור של בל יראה ובל ימצא), שהלכה היא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו", דהיינו
שישנה מציאות שכן עובר על איסור בליובל"י ללא מעשה, וא"כ היאך לוקה על לאוים אלו
כאשר עושה אותם ע"י מעשה? הלא דעת החינוך היא שכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי
מעשה, אע"פ שנעשה בו מעשה – אין לוקין עליו משום שנקרא "לאו שאין בו מעשה"?
2) המגיד משנה [הל' שכירות פ"ג ה"ב] סובר שהרמב"ם עצמו חולק על שיטתו של החינוך
וסובר להיפך – דכל לאו ששייך בו מעשה, לוקין עליו גם כשלא עשה מעשה. וגם על
דבריו קשה טובא: א"כ, מדוע הרמב"ם [שהובא לעיל באות א] סובר שלוקים על בליובל"י דווקא
כשקנה או חימוץ חמץ בפסח? הלא לפי דברי המגיד משנה, שיטת הרמב"ם צריכה להיות שגם
אם יעשה זאת לפני הפסח צריך ללקות, למרות שנחשב שלא עשה מעשה?

שער המלך [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג, מהדורת מכון ירושלים, ח"א עמוד קצ"ו ד"ה "איברא"; והובא גם
במנחת חינוך מצוה י"א סק"ד (אות כ') במהדורת מכון ירושלים] והמעשה חושב [על דברי שער המלך שם
אות קל"ח] מתרצים את שתי השיטות: כל דברי החינוך והמגיד משנה, כל אחד לשיטתו,
נאמרו דווקא במקרה שבו ניתן לעבור על הלאו הן במעשה והן שלא ע"י מעשה (כגון
לאו דחסימה שיכול לחסום הבהמה ע"י מעשה – שישים חסם בפיה או שיכה אותה קודם
שתרצה לאכול, או שיכול לחסום הבהמה שלא ע"י מעשה – שיצחק עליה קודם שתתקן
לאכול); מה שא"כ בפסח גבי בליובל"י: דאם יש לו חמץ ברשותו קודם הפסח – אזי מזמן
האיסור עובר על בליובל"י ללא מעשה ולא שייך בו מעשה כלל, ואם אין לו ברשותו חמץ
קודם הפסח – אזי מזמן האיסור לא יכול לעבור על בליובל"י אלא אם יעשה מעשה ע"י
שיקנה או שיחמץ ולא שייך לעבור על לאו זה ללא מעשה כלל. משו"כ דברי הרמב"ם [בהל'

חמץ ומצה פ"א ה"ג], שעובר על בליובל"י רק כאשר עשה מעשה בפסח, מתיישבים הן לשיטת החינוך והן לשיטת המ"מ¹.

ג. שיטת תוס' ומדוע לרמב"ם בליובל"י אינו לאו הניתק לעשה
תוס' [פסחים כ"ט ע"ב ד"ה 'רב אשי'] חולקים על הרמב"ם וסוברים שלעולם לא לוקים על בל יראה משום שזהו לאו הניתק לעשה – 'תשביתו', וז"ל: 'ומכאן מוכיח ר"י שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו – אינו עובר באותה שהייה, דאי אמרת עובר, אכתי אמאי מעל לדבי יוסי? הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו ומודה רבי יוסי דשלך אי אתה רואה? אלא ודאי לא עבר, וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה [כדאיתא בפסחים צ"ה ע"א] (וממילא ש"ם שלעולם לא לוקים על לאו זה, דהא אין לוקין על לאו הניתק לעשה) ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף".

ושיטת הרמב"ם צריכה בירור: כיצד הרמב"ם [שהובא לעיל באות א] מחייב מלקות על בליובל"י? הלא זהו לאו הניתק לעשה?

הגר"ח סולובייצ'יק [בחידושי על הרמב"ם בהל' חמץ ומצה פ"א ה"ג] מתרץ את הרמב"ם ע"פ מח' ר' יהודה ורבנן במשנה [פסחים כ"א ע"א] בדין ביצור חמץ, שר"י סובר שזהו דווקא בשריפה ואילו רבנן סברי שזהו בכל דבר המבער את החמץ (כגון מטיל לים וכד'). יסוד מחלוקתם לפי הגר"ח היא: 'ונראה דלא דמי המצוה של תשביתו והשבחתו בכל דבר, למצות שריפה. דמצות תשביתו בשארי השבתות – הוי עיקר המצוה שלא יהא לבעלים איסור חמץ (דהיינו מצוה בגברא, וממילא יכול להשבית בכל צורה שהיא); משא"כ אם מצוותו בשריפה – הוי מצוה שחייל בהחפצא של החמץ ותלה בו דין שריפה".

ע"פ חילוק זה, מיישב הגר"ח את דברי הרמב"ם וז"ל: 'ולפי זה הרי מיושבים היטב דברי הרמב"ם ולוקין על לאוי דבליובל"י, והטעם דלא חשוב לאו הניתק לעשה, צ"ל דהוא משום דס"ל דהך תשביתו עיקרו הוא איסור עשה שלא יהא לו חמץ (דהיינו איסור גברא) והוי כמו כל דברים האסודין בעשה ול"ת דלא הוי ניתק לעשה, וא"כ לא שייך זאת אלא אם נימא דהשבחתו בכל דבר (דהיינו שסובר כדעת רבנן)... מה שא"כ אם נימא דמצותו בשריפה (כדעת ר' יהודה), א"כ הויא מצוה הנעשית בגוף החפץ, ואז פשיטא דהוי ניתק לעשה כמו שריפת נותר וכד' (שהעשה מתקן את החפצא של האיסור)... ולפי זה ניחא דעת הרמב"ם, דסוגית הגמ' בפסחים [צ"ה ע"א] שהבאנו – הא קי"ל אליבא דר' יהודה וכמבואר בסוגיא שם, ולר"י דס"ל דכל מצותו בשריפה, פשיטא דהוי ניתק לעשה; משא"כ הרמב"ם דפסק בפ"ג מהל' חמץ ומצה [נה"א] דהשבחתו בכל דבר (כדעת רבנן), וא"כ ליכא בהך תשביתו רק איסור עשה לחוד שלא יהא להם חמץ (דהיינו איסור גברא), ע"כ שפיר פסק דלא הוי ניתק לעשה ולוקין עליו".

ד. קושיית הפנ"י והשאגת אריה על דברי פ"ש לפי שיטת הרמב"ם
איתא בגמ' [ביצה ז' ע"ב] וז"ל: 'בית שמאי אומרים שאור בכזית. מאי טעמייהו דבית שמאי? אם כן לכתוב רחמנא חמץ, ולא בעי שאור, ואנא אמינא: ומה חמץ שאין חמוצו קשה – בכזית, שאור שחמוצו קשה לא כל שכן? שאור דכתב רחמנא למה לי? לומר לך: שיעורו של זה לא כשיעורו של זה".

¹ תירוצ נוסף לשיטת המ"מ: אומרת הגמ' [מכות י"ג ע"ב] וז"ל: 'אי הכי, לאו שאין בו מעשה נמי? 'לעשות' כתיב. לאו שניתק לעשה נמי? דומיא דלאו דחסימה. השתא דאתית להכי, כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה". דהיינו, אומרת הגמ' שיש שני טעמים מדוע לוקים רק על לאו שיש בו מעשה – (1) דומיא דלאו דחסימה, (2) א"נ שנלמד מהפסוק 'אם תשמור לעשות'. הג"מ בין שני הלימודים היא כך: לפי התירוצ הראשון, לאו שאין בו מעשה זהו חסרון בעצם הלאו; אולם אם נלמד מהפסוק אין זה חסרון בלאו אלא חסרון בגברא. א"כ ניתן לומר שהמ"מ סבר שהלימוד הראשון – דומיא דלאו דחסימה, הוא הלימוד העיקרי, וכיון שאפשר לעשות זאת ע"י מעשה, א"כ הלאו עצמו הוא כבר אלים ולכן לוקה אפי' כאשר האדם הוא פסיבי ולא עושה מעשה; אולם אם הלימוד העיקרי הוא מ'לעשות', אזי עדיין יש חסרון במעשה ולכן לא לוקה, וממילא ש"מ שהמ"מ לא סבר שלימוד זה הוא העיקרי.

מקשים הפני' [שם ד"ה "מ"ט דב"ש"] והשאגת אריה [שור'ת שאגת אריה סי' פ']: איך רצו ב"ש בהר"א לחייב בשאור ק"ו מחמץ? הרי אין עונשין ומוזהירין מן הדין (ו' מזהירין' היינו מלקות) [כדאיתא במכות ה' ע"ב, ועיין בזבחים ק"ו ע"ב דאפילו למ"ד שכן עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין]²? גם הפני' והגם השאגת אריה מסייגים ואומרים שהקושיא אינה לשיטת התוס' [שהובאו לעיל באות ג] שסוברים שאין מלקות על בליובל¹, אלא רק לשיטת הרמב"ם [שהובאה לעיל באות א] שלוקים על בליובל¹?

ה. תירוץ הקושיא הנ"ל ושיטת המגיד משנה גבי לימוד לאו מק"ו פשיט עשה משותף (1) הפני יהושע [שהובא לעיל באות ד] נשאר בצ"ע על שיטת הרמב"ם שסובר שיש חיוב מלקות בבליובל¹.

(2) אולם השאגת אריה [שהובא לעיל באות ד] מיישב את שיטת הרמב"ם. איתא בפ' "שמיני" גבי סימני הטהרה [ויקרא י"א, ג'-ז']: "כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בפהמה אתה תאכלו. אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם. ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לכם. ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא ופרסה לא הפרסה טמאה הוא לכם. ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם". אומר רש"י על המילים "אתה תאכלו" וז"ל: "אתה תאכלו" - ולא בהמה טמאה (דהיינו שחסר סימן אחד או שניים). והלא באזהרה היא (בפסוקים הבאים), אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה", דהיינו שישנה מצות עשה לאכול בהמת שיש להם את כל סימני הטהרה, אולם גבי הלאו, הפסוקים במפורש מדברים על איסור לאכול בהמה שחסר לה סימן טהרה אחד (גמל שפן וארנבת - אינם מפריסים פרסה, חזיר - אינו מעלה גרה).

מה יהא הדין בבהמה שאין לה אף סימן טהרה כלל? אומר הרמב"ם [הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"א] וז"ל: "מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלי ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וגו' הרי למדת שהן בלא תעשה ואע"פ שיש בהן סימן אחד, וכל שכן

² הטעם שאין עונשין ומוזהירין מן הדין: הפרי מגדים [או"ח סי' קס"ו משבצות זהב סק"י] מביא שלושה טעמים מדוע אין עונשין ומוזהירין מן הדין: (1) כך נמסר מסיני המדה של "קל וחומר", שהיא מלמדת רק לגבי האיסור ולא לגבי העונשים של דברים בדרגות שונות [וכן סובר הרא"ם בפרשת שמיני]. (2) היא הנותנת שחומר איסורו של הנלמד החמור, לא תהיה ליה כפרה בעונש של הדבר הקל ולכן לא מענישים בו [וכן סובר המהרש"א בסנהדרין ס"ד ע"ב ד"ה "גמרא"]. (3) דשמא אחר שהק"ו הוא לימוד שכלי, שמא אחר העיון והחפוש ימצא איזה פירכא, ודי לנו שנאסר ולא להעניש מספק שספק נפשות להקל [וכן סובר ההליכות עולם בשער ד' פ"ב]. "נ"מ בין הטעם השני לשלישי: (א) תוס' [ב"ק ב' ע"א ד"ה "ולא"] מביא מח' הבבלי והמכילתא האם עונשין ממון מן הדין, שלבבלי עונשין ולמכילתא לא עונשין. בספר קובץ [ע"ו סי' ו' אות ד' ד"ה "עוד"] תולה זאת במח' בטעם שאין עונשין ומוזהירין מן הדין: הבבלי סובר כטעם השני - שהעונש לא מספיק לעבירה זו, וזה שייך רק בעונשים שבין אדם למקום, ואילו ממון לא בא לכפר אלא לשלם לניזק ולכן כן עונשין ממון מן הדין; ואילו המכילתא סוברת כטעם השלישי - שחוששים לפירכא על הק"ו ולכן לא עונשים מספק, וה"ה בממון שלא נוציא ממון מחזקתו מספק אלא הממע"ה. (ב) תוס' [חולין קט"ו ע"ב ד"ה "מה"] והרשב"ם [ב"ב פ"ח ע"ב ד"ה "למעוטי"] סוברים שאין עונשין ברת או מיתה בידי שמים מן הדין; אולם התוס' רא"ש [קידושין נ"ז ע"ב ד"ה "אי"] חולק וסובר שכן עונשין עונשי שמיים מן הדין. האתוון דאורייתא [כלל כ"ה בתחלתו ד"ה "הן אמת"] תולה זאת במח' בטעם שאין עונשין ומוזהירין מן הדין: תוס' והרשב"ם סוברים כטעם השני - שהעונש לא מספיק לעבירה זו, ולכן גם בידי שמיים לא ייענש; ואילו התוס' רא"ש סובר כטעם השלישי - שחוששים יש פירכא או לא. (ג) האתוון דאורייתא [הג"ל] מביא נ"מ נוספת: לטעם השני - שהעונש לא מספיק לעבירה זו, וזה רק בק"ו שהנלמד באמת חמור יותר, אך במה מצינו שהנלמד שווה למלמד - אם עונשים על המלמד ה"ה שעונשים על הנלמד; אולם לטעם השלישי - שחוששים לפירכא על הק"ו ולכן לא עונשים מספק, גם במה מצינו שייך טעם מובאת נ"מ נוספת: לטעם השני - שהעונש לא מספיק לעבירה זו, גם כאשר לנלמד יש כבר עשה, לא מזהירין מן הדין כדי להוסיף לאו, שהרי מכך שיש לו עשה בוודאי שהנלמד חמור יותר; אולם לטעם השלישי - שחוששים לפירכא על הק"ו ולכן לא עונשים מספק, כיון שכבר מצינו עשה מפורש בנלמד, מסתבר שהתורה אכן רוצה לחייב גם לאו על איסור זה מק"ו ואין פירכא על הק"ו [ועיין לקמן באות ה שזוהי אכן שיטת המגיד משנה - דהיכן שישנו עשה משותף ניתן ללמוד הלאו מק"ו, ולכן רואים שסובר כטעם השלישי, וכן דייק מורנו הגרמ"ח ד].

שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל שאיסור אכילתם בלא תעשה יתר על עשה הבא מכלל אותה תאכלו". דהיינו, אומר הרמב"ם שלומדים ק"ו – ומה בהמה שיש לה סימן טהרה אחד בלבד נאסרה באכילה, ק"ו שבהמה שאין לה אף סימן טהרה כלל שתיאסר באכילה.

אומר על כך המ"מ [שם] וז"ל: "מכלל שנאמר וכל בהמה וכו'. בבא זו מפורשת בספרא בביאור. ודע שאין לתמוה על מה שאמרו שלא ודהיינו שאיסור הלאו על שאר מינים שאין להם אף סימן טהרה) מיני בהמה וחיה טמאין בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת ממ"ש אין מזהירין מדין ק"ו, לפי שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור (דהיינו "אותה תאכלו" שזה משותף לכל בהמה וחיה שאין לה את כל סימני הטהרה), וכיון שכן אפשר ללאו שלהן לבא מק"ו". דהיינו, דכיון שבעשה הם שווים, אי"כ אפשר ללמוד את הלאו שלהם מק"ו³. אומר השאגת אריה, שלפי המ"מ הזה בשיטת הרמב"ם, אזי מתורצת הקושיא על שיטת הרמב"ם גבי שאור: כיון שישנו עשה משותף לשאור ולחמץ – "תשביתו", לכן אפשר ללמוד את הלאו דבליובל"י בשאור בק"ו מחמץ⁴.

ו. שיטת התוס' גבי לימוד לאו מק"ו כשיש עשה משותף

ממשיך השאגת אריה [שהובא לעיל באות ד] ואומר שתוס' חולקים על המ"מ [שהובא לעיל באות ה]. איתא בגמ' [פסחים מ"א ע"א]: "אין מבשלין וכו'. תנו רבנן: 'במים' - אין לי אלא במים, שאר משקין מניין? אמרת: קל וחומר, ומה מים שאין מפגיגין טעמן - אסורין, שאר משקין שמפגיגין טעמן - לא כל שכן? רבי אומר: 'במים' - אין לי אלא מים, שאר משקין מניין - תלמוד לומר 'ובשל מבשלי' - מכל מקום. מאי בינייהו? - איכא בינייהו: צלי קדר", ואומר תוס' [שם ד"ה "איכא בינייהו"] וז"ל: "איכא בינייהו צלי קדר - פי' אי לוקה עליו אי לא, אבל לכולי עלמא פסול הוי, ועשה נמי אית ביה דצלי מחמת ד"א הוא כדאמרין בריש כיצד צולין [פסחים ע"ה ע"ב] נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יסול את מקומו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו, וכן שאר משקין לא איצטרך למילף אלא לענין מלקות אבל פשיטא דלכל הפחות איכא עשה דכי אם צלי אש. וא"ת והיכי יליף שאר משקין מק"ו וזהו אין מזהירין מן הדין? ויש לומר דהאי קל וחומר אינו אלא מגלה דבישול דקרא איירי אף בשאר משקין". מדוע שואלים תוס' "והא אין מזהירין מן הדין"? הלא תוס' עצמם אומרים שלמבשל במים או למבשל בשאר משקין יש עשה משותף שעוברים עליו - "כי אם צלי אש", ולפי שיטת המ"מ [שהובאה לעיל באות ה] במקרה כזה כן ניתן ללמוד על הלאו מק"ו? אלא אומר השאגת אריה שמוכח מכאן שהתוס' חולק על המ"מ וסובר שגם כאשר יש עשה משותף, לא ניתן ללמוד את הלאו מק"ו⁵.

מחדש הגרמח"ד, שלמרות דבריו של השאגת אריה, ניתן לומר שתוס' והמ"מ לא חולקים ביניהם משום שיש הבדל מהותי בין בהמה טמאה לבין צלי אש: העשה בסימני טומאה הוא "אותה תאכלו" והוא כולל את הכל - הן בהמה בעלת סימן אחד בלבד והן בהמה ללא כל

³ עיין לעיל בהערה 2 נ"מ ד'. שיטת המגיד משנה גבי סימני הטהרה: הגר"א וסרמן [קובץ שמעונו חולין אות כ"ז] חוקר במהותם של סימני הטהרה: האם סימני הטהרה הינם "סימן" - דהיינו שהתורה מגלה לנו שבהמה שיש לה את כל סימני הטהרה הינה מין שמותר לנו ובהמה שאין לה סימן טהרה אחד הינה מין שאסור לנו, וא"כ ודאי שאם העדר סימן אחד מגלה לנו שעסקינן בבהמה ממין אסור ה"ה בבהמה שנעדרת את כל הסימנים, וא"כ ליכא כלל לקושיית המ"מ ולחידושו; א"נ שניתן לומר שסימני הטהרה הינם "סיבה" - דהיינו שהסימנים עצמם או העדר הסימנים הם עצמן המתירים והאוסרים. לכן מוכרחים לומר שהמ"מ סבר שסימני הטומאה אינם סימן אלא סיבה, ובגין כך צריך ק"ו כדי ללמוד שה"ה שהתורה אסרה גם בהמה שאין לה אף סימן טהרה (שהיא ברייה חדשה לעומת בהמה הנעדרת סימן טהרה אחד).

⁴ תירוצו נוסף בדעת הרמב"ם: (3) ע"פ מה שנאמר לעיל [בהערה 3], ניתן לומר שהרמב"ם סובר שלא כמו המ"מ - דהיינו שהרמב"ם סובר שסימני הטהרה הינם סימן ולא סיבה, ולכן ודאי שאין מקום לחלק בין בהמה שנעדרת סימן אחד לבין בהמה שנעדרת את כל הסימנים, וא"כ כוונת הרמב"ם בדבריו "וכל שכן שאר בהמה וכו'" אינה שזהו ק"ו אלא שה"ה בבהמות שאין להם סימני טהרה כלל.

⁵ ולכן י"ל שגבי סימני טהרה, תוס' לומדים שהם סימן ולא סיבה [עיין לעיל בהערה 3 ובהערה 4]. גם הרמב"ן [בספר המצות ל"ח קע"ב ע"פ ביאור המשנה למלך בה"מ מאכלות אסורות פ"ב ה"א] חולק על המ"מ וסובר שגם כאשר יש עשה משותף, לא ניתן ללמוד את הלאו מק"ו.

סימני טהרה; אולם בצלי אש העשה כולל יותר מהלאו, דהרי איתא בגמ' [פסחים מ"א ע"א] שמי שאוכל בשר חי עובר על העשה של "כי אם צלי אש", והיינו שהעשה הוא יותר מהלאו כיון שהלאו הוא רק לגבי מי שמבשל את בשר הפסח במים או בשאר משקין, ואילו העשה כולל גם דברים אלו וגם האוכל את ג' הפסח חי, ובהו המ"מ לא דיבר.

ז. שיטת הרמב"ם שאיסור אכילת חמץ היא בכלשהו

איתא ברמב"ם [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ז] וז"ל: "האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר 'לא יאכל חמץ', ואף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית (משום שכשבאים לחייב אדם על אכילתו, אכילה פחות מכזית אינה נחשבת כאכילה), והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות". וצריך לברר מניין לרמב"ם שהאוכל כלשהו חמץ בפסח עובר על איסור דאורייתא? דילמא עובר על איסור רק כשאוכל כזית?

מתרץ המלבי"ם [התורה והמצוה ויקרא פרק ו' (פסוק ט) אות ל"א] וז"ל: "יש הבדל בין פועל אכל ובין הנפעל: שפועל אכל (בבניין) קל מוסב על האדם האוכל, ולא יקרא אוכל אלא בכזית, שפחות מזה נקרא טועם, וכמו שכתב בספרא לקמן [פרשה "פסקה י"] 'סתם אכילה בכזית'; אבל הנפעל מוסב על הדבר ואף אם נאכל כלשהו, הגם שלא יקרא אכילה מצד האוכל. שלא אכל רק טעם, מ"מ הדבר נאכל ואיננו, וזהו שאמר בספרא שלכן שינה ואמר 'מצות יאכל' בנפעל, ולא תפס הלשון שדיבר בו עד עתה - 'יאכלו אהרן יאכלוהו', והוא ליה למימר 'מצות יאכלו', ללמד שאף שלא נשאר רק מקצתה בכל זאת תאכל. ומזה תערה מקור הדבר שכתב הרמב"ם [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ז] שהאוכל חמץ בפסח אפי' כלשהו אסור שנאמר 'לא יאכל', ומפרשים ראשונים ואחרונים לא ידעו נתיבותיו מאין הוציא דבר זה והנה פורש שיש לו יסוד בספרא".

אולם עצם דברי הרמב"ם צריכים בירור: הלא ר' יוחנן [ביומא ע"ג ע"ב] סובר שחצי שיעור אסור מן התורה וכך פוסק הרמב"ם [בהל' שביית עשור פ"ב ה"ג ובהל' מאכלות אסורות פ"ג ה"ז], וא"כ מדוע הרמב"ם צריך לומר שלומדים זאת מהפסוק של "לא יאכל חמץ"? סגי להו שייאסר?

ונראה לתרץ כך: הגמ' [יומא ע"ד ע"א] מביאה שטעמו של ר' יוחנן שחצי שיעור אסור מן התורה הוא משום ש'חזי לאיצטרופי לשיעור שלם'. הגר"א וסרמן [קובץ שיעורים ב"ב אות ס"ז] מביא חקירה במהות "חזי לאיצטרופי". ניתן לומר שחוששים שכיון שאכל חצי שיעור, שמא יגרר לאכול את השיעור השלם בתוך זמן האכילה ויתחייב בכך; א"נ שאין זה משום חשש שיאכל/יעשה שיעור שלם אלא משום שגם בחצי עצמו יש את ה"חומר האסור" למרות שזהו פחות מכשיעור (כגון כוס רעל שהשותה את כולה ימות והשותה את חציה יחלה, דלמרות שלא שתה את כל הכוס, מ"מ הרעל הוא אותו רעל)⁶. ממשיך הגר"א וסרמן ומביא נ"מ בין שני ההסברים - מה יהא דינו של מי שאוכל חצי שיעור ברגע האחרון של יוה"כ? להסבר הראשון לא יעבור על איסור משום שאין אפשרות במציאות שיוכל לאכול שיעור שלם; אולם להסבר השני עדיין יהא חייב משום שמהות האיסור עדיין קיימת. א"כ ניתן ליישב שבא הרמב"ם ואומר שאפילו אם נעמיד שטעם האיסור של שחצי שיעור הוא משום שמא ישלים את השיעור ויתחייב בכך, מ"מ עובר על איסור גם כאשר מבחינה מציאותית לא יכול להשלים את השיעור, ולא מצד חצי שיעור אלא מצד הפסוק של "לא יאכל".

⁶ ועיין בחכם צבי [סי' פ"ו סוף ד"ה "ומזה" בתירוץ השני] שחידש שכיוון שעושה בחצי שיעור מעשה, כגון שאוכלו, הרי ש"אחשבה" ולכן חייב עליו.

27

[illegible]

(3) $\frac{1}{2} \frac{d}{dt} \left(\frac{1}{2} m v^2 \right) = \frac{1}{2} m v \frac{dv}{dt} = \frac{1}{2} m v \frac{dv}{dt} = \frac{1}{2} m v \frac{dv}{dt}$

① רמב"ם (ד"ר משה קאהן) .. המאמרים ש' צו (ויקרא ע"ו פסוק
ט, ו' א"ל א"ל .. אברהם אבינו .. אברהם אבינו .. אברהם אבינו ..

⑤ הסדר של מלך המלכות ומהותו

המלך הוא המלך

המלך הוא המלך

המלך הוא המלך, המלך הוא המלך

המלך הוא המלך, המלך הוא המלך

המלך הוא המלך, המלך הוא המלך

המלך הוא המלך, המלך הוא המלך